

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

POSIBILUL ȘI IMPOSIBILUL

AL XXXV-lea CONGRES INTERNAȚIONAL AL ASOCIAȚIILOR SOCIETĂȚILOR DE FILOSOFIE DE LIMBĂ FRANCEZĂ

Rabat, 26–29 august 2014

Centrul de Formare și Întâlniri Naționale și Biblioteca Națională din Rabat au găzduit, între 26–29 august 2014, lucrările celui de-al XXXV-lea Congres Internațional al Asociațiilor Societăților de Filosofie de Limbă Franceză, cu titlul „Posibilul și imposibilul”, desfășurat sub înaltul patronaj al Majestății Sale Regele Mohammed al VI-lea, de către Asociația Țărmuri Mediteraneene și Asociația Societăților de Filosofie de Limbă Franceză. La buna realizare științifică a acestei manifestări și-au dat concursul financiar următoarele instituții ale Regatului Maroc: Ministerul Culturii, Ministerul Educației Naționale și al Formării Profesionale, Academia Hasan al II-lea de Științe și Tehnică, Oficiul Șerifian al Fosfatului, Universitatea Mohamed al V-lea-Souissi, Universitatea Mohamed al V-lea – Agdal-Rabat, Universitatea Agadir, Universitatea Marakkesh, precum și Ambasada Canadei, Confederația Elvetică, Agenția Universitară a Francofoniei, Republica Franceză, Events Company. Congresul a fost deschis de Abdeljalil Lahjomri, președintele asociației „Țărmuri mediteraneene”, organizatorul Congresului, printr-o alocuțiune de bun venit. I-au urmat miniștrii ai căror instituții au participat la organizarea și finanțarea Congresului, respectiv R. Benmokhtar, al Educației Naționale și al Formării Profesionale, M. Amine Sbihi, al Culturii, L. Daoudi, al Învățământului Superior, Cercetării Științifice și Formării Cadrelor; o altă alocuțiune a ținut A. Miraoui, președintele Asociației Universităților Francofone, iar A. Rida, prorectorul Asociației Universităților francofone a citit mesajul rectorului, B. Cerquiglini. D. Schulthess, președintele ASPLF, a ținut o altă alocuțiune care s-a referit la tradiția bogată a Marocului, cu elementele sale de continuitate și schimbare.

Conferințe plenare. După aceste alocuțiuni introductive a urmat conferința plenară a lui Abdou Filali Ansary, fost profesor la Universitatea Aghakhan, cu tema: „Imposibilul fabricat și posibilul ocultat. Cu privire la unele impasuri în științele umane”. El a pus problema caracterului islamic, pe care l-a definit ca o formă compusă din elemente creștine, musulmane și iudaice. Conferința plenară din ziua următoare a fost ținută de Jean Ferrari (Franța), președintele onorific al ASPLF, cu tema „Oscilarea ființei între posibil și imposibil”. Centrul conferinței sale l-a constituit sentimentul neputinței față de timpul care se scurge și care sfârșește prin moartea biologică; specia depășește această etapă prin progeneruri, care acordă o importanță majoră ritualurilor funerare, spre a lăsa urme ale existenței umane. Idealul existenței umane este însă eutanasierea morții, temă care a dat de gândit de la Platon la Gabriel Marcel. A treia conferință plenară a aparținut lui Jean-Yves Béziau (Brazilia), „Posibilul și imposibilul: dincolo de dihotomie”. Ea a început cu un minut de reculegere în memoria profesorilor H. Barreau și J.F. Mattei, decedați în acest an. Conferențiarul a abordat figuri posibile și imaginabile ale timpului: triumphiul deontic, triumphiul metalogic, pătratul modal, hexagonul modal, hexagonul logic, hexagonul ontologic; în contrast, el s-a referit și la inimaginabilul kilioagon al lui Descartes. A patra conferință plenară a aparținut lui Bernard Bourgeois (Franța), președintele Academiei de Științe Morale și Politice a Franței, și a avut ca titlu „Posibilitatea istorică”. Ea a tratat aducerea viitorului în prezent, care este doar posibilă, nu și necesară.

Mese rotunde. Prima dintre cele trei plenary a avut drept temă „Actualitatea filosofiei în lumea arabă”, prezidată de A. Noureddine. Președintele a vorbit despre „Imposibilul critic al gândirii arabe”, iar A. Naceur a vorbit despre „Cum este posibilă astăzi o filosofie arabă?”. În intervenția sa, A. Lahjomri s-a referit la istoricitatea grea a gândirii arabe, ca și la imposibilul ei critic, datorită structurii ei teologice profunde. O masă rotundă de dimineață cu titlul „Totul este posibil” a avut loc sub președinția lui Peter Kemp (Danemarca), cu trei participanți, de asemenea din Danemarca: Anne E. Sejten, Jacob D. Rendtorff și Sören Gosvig Olesen. S-au pus în discuție diferite situații contemporane subsumabile posibilului, ca și idei pe aceeași temă ale unor gânditori danezi. A doua masă rotundă plenară a avut drept temă „Haosul”. Ea a fost prezidată de Michèle Gendreau-Massaloux (Franța) și Pietro Di Giovanni (Italia), având ca participanți pe : Rita El Khayat (Maroc), A. Lahjomri (Maroc), W. Tega (Italia), P. Di Giovanni (Italia). Prima vorbitoare a făcut o lectură psihanalitică a haosului, referindu-se la haosul ontologic și la cel terminal; al doilea vorbitor a abordat haosul babelian și haosul creator; al treilea a vorbit despre efectul Babel și despre trecerea de la haos la ordine; iar al patrulea despre problema răului în Univers. Ultima masă rotundă plenară a avut ca temă „Dialogul interreligios: posibil sau imposibil?”, comandată de Ambasada Canadei în Maroc, și a fost concepută ca un dialog Canada–Maroc, care a adus soluții diametral opuse, dar pozitive. Ea a fost prezidată de Sophie Cloutier (Canada); ca reprezentantă a unei țări pluraliste, ea s-a referit la latura religioasă a conceptului de „drept de ospitalitate”, inclus de Kant în eseu *Spre pacea eternă*, precum și în cel de „etică a ospitalității” tratat de H. Arendt. Un alt participant, L. Perron (Canada), a pus problema posibilității spațiului interreligios. A Filali Ansary (Maroc) s-a referit la conceptul de profetie din Antichitatea greacă, cultivat în Evul Mediu de Avicenna. A. Abbadie (Maroc) a tratat „Posibilul și imposibilul interreligios”, în care deschiderea de orizonturi produsă de nanotehnologii a antrenat regândirea problematicii interreligioase.

Comunicări în secții. Din diversitatea tematică a secțiunilor, cea dedicată istoriei filosofiei moderne s-a distins prin caracterul compact și de calitate al comunicărilor, ținute de comunicanți care se manifestă frecvent în cadrul congreselor dedicate filosofiei kantiene. Mai Lequan (Franța), în „Noțiunea de lumi posibile: de la metafizica lui Leibniz la cosmologia lui Kant”, s-a referit la perioada kantiană precritică. Claude Piché (Canada), în „Posibilitatea experienței la Kant”, a analizat tema, pe baza Esteticii transcendentele a primei *Critici*. Rodica Croitoru (Romania), în „«Canonul rațiunii pure» între posibil și imposibil”, a tratat partea respectivă a primei *Critici*, unde se regăsește o trecere de la imposibil la posibil, prin elaborarea de forme ale unei satisfaceri subiective în abordarea transcendentului, care pregătesc marile forme conceptuale asupra transcendentului din cea de-a doua *Critică*. Sophie Grapotte (Franța), în „Posibilul și imposibilul la Kant după cursul de metafizică Mrongovius”, s-a referit la secțiunea asupra celor două concepte-cheie ale Congresului din cursul lui Kant, 1782/3; aici sunt tratate: posibilul (imposibilul) logic, real, metafizic, fizic, intern și extern, și se explică totodată criteriul de posibilitate al lucrurilor. Margit Ruffing (Germania), în „Kant, despre posibilitatea progresului moral”, a arătat că acesta este sigur, din moment ce Kant a menționat în mai multe contexte că omul poate deveni mai bun; problema care se pune este aceea dacă calitatea morală rămâne întotdeauna aceeași. Luc Langlois (Canada), în comunicarea „Posibilitatea posibilității experienței: Fichte și radicalizarea filosofiei transcendentele”, și-a propus să demonstreze măsura în care *Doctrina asupra științei* poate fi asociată radicalizării filosofiei transcendentele a lui Kant, adică a unei reflecții asupra posibilității experienței. Din secțiunile asupra istoriei filosofiei antice și medievale am selectat conferința lui B. Decharneux (Belgia), „Între posibil și imposibil: omul imagine a lui Dumnezeu în opera lui Philon din Alexandria”. Pe baza a două texte de antropologie ale alexandrinului, *De Opificio* și *Legum Allegoriae*, se examinează ceea ce este posibil pentru Dumnezeu și imposibil pentru om. Makoto Sekimura (Japonia), în „Posibilitatea și imposibilitatea facultății senzitive la Plotin”, arată că pe baza funcției vizuale și a purificării este posibilă înțelegerea statutului senzației, integrate în structura dinamică a gândirii plotiniene. Naima Hadj Abderramane (Algeria), în „Posibilul și imposibilul în filosofia lui Al Kindi”, s-a ocupat de acest prim filosof arab,

inspirat de Aristotel, care folosește metode ale teologilor contemporani. Din secțiunile asupra istoriei filosofiei contemporane, s-a remarcat conferința lui D. Schulthess (Elveția), „Modalitatea posibilului la Henri Bergson”. Gândirea *sub specie temporis* se reflectă în adevărul propozițiilor și al judecăților, pe baza căreia s-a formulat ideea „retrogradării adevărului” (în conferințele reunite sub titlul *La Pensée et le mouvant*). Constanța Marcondes Cesar (Brazilia), în comunicarea „Limbajul imposibilului: etică și utopie la Paul Ricœur”, a subliniat rolul utopiei, ca vis imposibil, care face posibilă critica paradoxurilor vieții sociale. La secțiunea de creație artistică și depășire a imposibilului, Cherif Taoufik, (Tunisia) în „Foucault, tentativa unei estetici a existenței”, află rădăcinile acestei idei la stoici și epicureici, dar mai evident la Nietzsche și Heidegger. Petru Bejan (România), în „Eul ca «operă de artă?»” prezintă un proiect de „estetică somatică”, care vizează cunoașterea și respectul de sine. De la secțiunea de metafizică și ontologie, E. Moutsopoulos (Grecia) s-a remarcat cu conferința „Posibilul, de la potență la act: momentul decisiv”, în care a tratat natura divizibilă a timpului, care se pretează la secționări corespunzătoare categoriilor de „prea devreme” sau „prea târziu”; între ele se infiltrează zona momentului oportun, care se întinde de la posibil la faptul împlinit. Jean Leclercq (Belgia), în „Tehnică, posibilul și virtualul: reflecții asupra actualității”, a tratat relația „posibilului” cu „virtualul” în societatea tehnologică contemporană. De la secțiunea politică, artă sau știință a posibilelor, în care a tratat etica responsabilității în politică. Ștefania Bejan (România), în comunicarea „Elemente și strategii de comunicare în câmpul politicilor democrațiilor fragile”, a tratat discordanța dintre imagine și faptă în activitățile politice ale democrațiilor deficitare. Adunarea generală a ASPLF a hotărât ca următorul său Congres, din anul 2016 să aibă loc la Iași, între 26–29 august, cu tema: „Va salva frumosul lumea?”, și va fi organizat de Societatea Română de Filosofie de Limbă Franceză, de către profesorii Petru Dumitrescu și Petru Bejan.

Diversiment. A doua zi a Congresului s-a încheiat cu vernisajul expoziției de pictură „Magnetismul iubirii”, realizată de Anca Seel Constantin (Elveția). Picturile au fost însoțite de texte ale poetului Abdelkebir Khatibi și au fost expuse în incinta monumentului istoric Oudaïas, Galeria Bab el Kebir. Expoziția a fost deschisă de ministrul culturii Mohammed Amine Sbihi și de Abdeljalil Lahjomri, președintele Asociației Țărmuri Mediteraneene, și s-a încheiat cu o seară de muzică arabă și un cocktail. În ziua următoare, consilierul cultural al Ambasadei Franței a invitat participanții la un cocktail la reședința sa din Rabat. În ultima zi a Congresului, toți participanții au fost invitați la un dineu de gală la Restaurantul La Marsa, Rabat-Sale, de pe malul Oceanului Atlantic.

Concluzii. Acest gen de Congrese de dimensiuni medii, cu aproximativ 150 de participanți, sunt organizate din ce în ce mai bine, iar organizatorii lor încearcă să găsească mijloace noi de a satisface pe participanți. Atât din punct de vedere logistic, cât și uman, prezentul Congres al ASPLF a fost superior celor 34 anterioare. El a oferit cu generozitate prânzuri după tradiția marocană, atât pentru participanți, cât și pentru însoțitori (care, spre deosebire de alte Congrese ASPLF, au fost degrevați de taxa de participare), iar în pauzele de dimineață și după amiază s-au oferit tradiționalul ceai de mentă și o mare varietate de dulciuri.

Rodica Croitoru